

Tzolkin – święty kalendarz Majów

Kinga Raczynska

Instytut Historii, Wydział Filologiczno-Historyczny, Akademia im. Jana Długosza,
Al. Armii Krajowej 36a, 42-200 Częstochowa

kinga.raczynska@op.pl

Streszczenie

W dżunglach Ameryki Środkowej możemy napotkać pozostałości jednej z najbardziej tajemniczych kultur świata. Cywilizacja Majów może poszczycić się dużym dorobkiem naukowym. Jednym z wielu jej osiągnięć jest opracowany system kalendarzowy. Niniejsza praca ma na celu objaśnienie zasad funkcjonowania Tzolkin – jednego z kalendarzy Majów. Przez wiele lat reguły działania "świętej matrycy" były niejasne. Dopiero w latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku, dokonano ujednolicenia znaków Tzolkin. Kalendarz w swej prostocie wyraża genialność twórców.

Tzolkin

Klasyczna cywilizacja Majów rozwinęła się w strefie centralnej obejmującej Pecten, podzielony dziś między Gwatemalę, Honduras i Meksyk. W środku dziewiczej dżungli, powstały między II a VIII w. n. e., najpiękniejsze miasta Majów, a ich rozwój cywilizacyjny osiągnął dojrzałą postać [1].

Majowie to jeden z najbardziej tajemniczych ludów w historii. Niektórzy badacze utrzymują, że przybysze pojawili się 50-60 tys. lat przed naszą erą, inni – liczniejsi – stwierdzają, że stało się to później, około 35-40 tys. lat temu [2]. Niewielka część wiedzy, jaką obecnie posiadamy na temat Majów, pochodzi z zachowanych Kodeksów oraz kamiennych kolumn z napisami, które przetrwały w ruinach miast. Należy zwrócić uwagę, że nie było i nie ma – może z wyjątkiem żydowskich kabalistów – żadnej innej kultury na świecie, która, jak Majowie, kochałaby liczby.

Do czego potrzebowali tak wysoko rozwiniętej matematyki i astronomii, a co za tym idzie, obliczeń kalendarzowych? Stereotypowa odpowiedź naukowców brzmi: dla ustalania pór roku i dokładnego określania czasu siewu i żniw. W przypadku Majów wspomniane wyjaśnienie jest kompletnie absurdalne. Zamieszkiwali oni tereny dżungli tropikalnej, gdzie nie ma pór roku. W przeciwieństwie do cywilizacji europejskiej Majowie nie mieli systemu dziesiętnego, lecz dwudziestkowy, tzn. ich liczbą podstawową było dwadzieścia. Do zilustrowania systemu liczbowego potrzebowali tylko trzech cyfr: zera, jedynki i piątki.

Hieroglify liczbowe przedstawiają w sposób graficzny, pozycyjny system dwudziestkowy, stosowany przez Majów [2].

Pod koniec VIII wieku n.e. Majowie doszli do szczytowego punktu swych osiągnięć intelektualnych i artystycznych. Inskrypcje kalendarzowe ciągną się nieprzerwanie, od najwcześniej datowanych stel z Uaxactun, aż po okres największych osiągnięć z końca VIII wieku. Kolejny etap z IX wieku nie znalazł już odzwierciedlenia w datowanych stelach, których wznoszenia zaniechano od tej pory na całym rozległym obszarze zajmowanym przez Majów. Jakby powodowane aktem dobrowolnego samounicestwienia, urwało się nagle pasmo dążeń, dzięki którym Majowie doszli do swych wspaniałych osiągnięć. Stało się to niespodziewanie i bez żadnych konkretnych przyczyn, w każdym razie archeologia nie potrafi ich wyjaśnić. Dążenia intelektualne zatrzymały się w miejscu, wyszukana obrzędowość stanowiąca pożywkę dla rozwoju kultury Majów, nagle zamarła. Nawet obliczenia czasu – drogowskaz kierujący wszelkimi czynami i wydarzeniami – utraciły swe znaczenie. Majowie porzucili swe pielęgnowane przez całe wieki ośrodki obrzędowe [1].

0 	1 •	2 ••	3 •••	4 ••••
5 —	6 —•	7 —••	8 —•••	9 —••••
10 ==	11 ==•	12 ==••	13 ==•••	14 ==••••
15 ===	16 ===•	17 ===••	18 ===•••	19 ===••••
20 • 	21 • •	22 • ••	23 • •••	24 • ••••
25 • —	26 • —•	27 • —••	28 • —•••	29 • —••••

Rys. 1. Pozycyjny system liczbowy [8].

Majowie korzystali najprawdopodobniej z siedemnastu kalendarzy, tyle odkrył świat nauki. Starszyzna majańska mówi dziś o dwudziestu systemach kalendarzowych. Były to kalendarze astronomiczne lub astrologiczne (wróźbiarskie). Wśród kalendarzy o charakterze astronomicznym najbardziej znane to Tzolkin, Haab i Długa Rachuba. Cywilizacja rozwijająca się w Ameryce Środkowej stworzyła kalendarz dokładniejszy od tego, którym posługiwała się ówczesna Europa. Kalendarz Tzolkin jest bardzo stary. Najprawdopodobniej pochodzi z czasów Olmeckich. Istnieje hipoteza mówiąca, iż kalendarz Majów nie jest ich dziełem jak wskazuje nazwa. Niektórzy uczeni badający starożytne cywilizacje Mezoameryki, są zdania, że kalendarz jest tworem "Kultury Matki", która rozwijała się w I tysiącleciu p.n.e. i dała początek późniejszym cywilizacjom Tolteków, Majów, Azteków, Olmeków. Zachowane pozo-

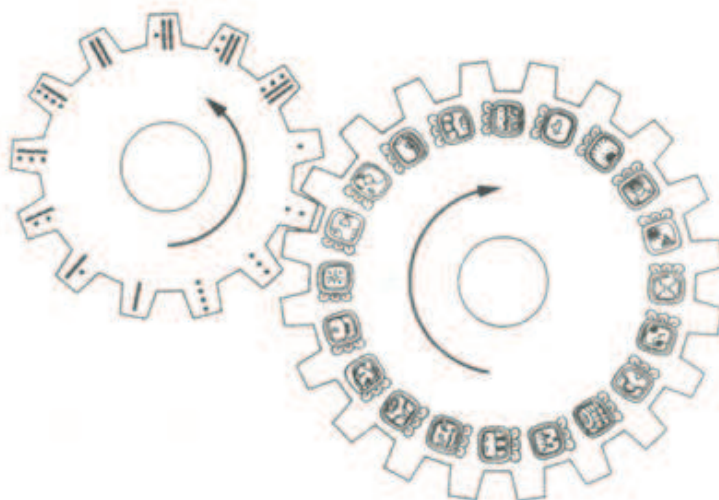
stałości po "Kulturze Matce" odkryto w południowej części meksykańskich stanów Vera Cruz i Tabasco [3].

Wierzono, że każdy dzień posiada magiczną moc, ponieważ patronuje mu jeden z bogów. Pierwszy kalendarz Majów liczył 18 miesięcy 20-dniowych (łącznie 360 dni). Wprowadzono również 5 dni dodatkowych nazywanych Uayeb. Uważane były za pechowe [4].

Majowie posługiwali się także kalendarzem Tzolkin. Wierzono w jego ogromną moc. Nazywano go świętym, posiadał bowiem charakter sakralny, wróżebny. Kombinacja 13 liczb i 20 symboli nie powtarzała się nigdy w całym roku. Rachuba czasu w Tzolkin opiera się na równoczesnym odliczaniu 13 liczb i 20 znaków (nazw dni). Tzolkin w swojej rachubie posługuje się dwudziestoma pieczęciami, kolejno: *imix*, *ik*, *akbal*, *kan*, *chicchan*, *cimi*, *manik*, *lamat*, *muluk*, *oc*, *chuen*, *eb*, *ben*, *ix*, *men*, *cib*, *caban*, *eznab*, *cahuac* i *ahau*, oraz liczbami od 1 do 13 [3]. Kalendarz Haab i Tzolkin nie funkcjonowały oddzielnie. Splatały się w jeden cykl, uzupełniały się wzajemnie. Majańskie datowanie było precyzyjne. Data składała się z czterech elementów (dwa zaczerpnięte z kalendarza Haab i dwa z kalendarza Tzolkin).

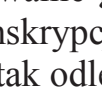
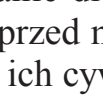
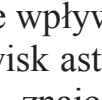
Chcąc zrozumieć jak najlepiej wzajemną relację w funkcjonowaniu wyżej wspomnianych kalendarzy należy pojąć prosty sposób ich działania. Upływ czasu w Tzolkin opiera się na równoczesnym odliczaniu dwudziestu nazw dni i liczb od 1 do 13. Porównując majańską rachubę do kalendarza gregoriańskiego można wyobrazić sobie następującą sytuację: jeśli rozpoczniemy odliczanie od 1 stycznia, to następny dzień nie będzie nazywał się 2 stycznia, lecz 2 luty, kolejny to 3 marzec, 4 kwiecień itd. aż do 12 grudnia, po którym nastąpi 13 stycznia [4].

Hieroglify kalendarzowe służyły do przeprowadzania pomiaru czasu. Jak wiemy, upływ czasu dla cywilizacji majańskiej był niezwykle ważny. Dwadzieścia hieroglifów w Tzolkin, początkowo posiadało charakter piktograficzny, z czasem jednak, kiedy usiłowano przedstawić idee odpowiadające poszczególnym dniom, przemienił się w ideograficzny. W „księgach lat” zapisywano odpowiednią liczbę i hieroglif, które oznaczały główne wydarzenia charakterystyczne dla danego okresu [5].

Rys. 2. Rachuba czasu w cyklu 260 - dniowym [4].

Tabela 1. Nazwy dni i ich symbole [3].

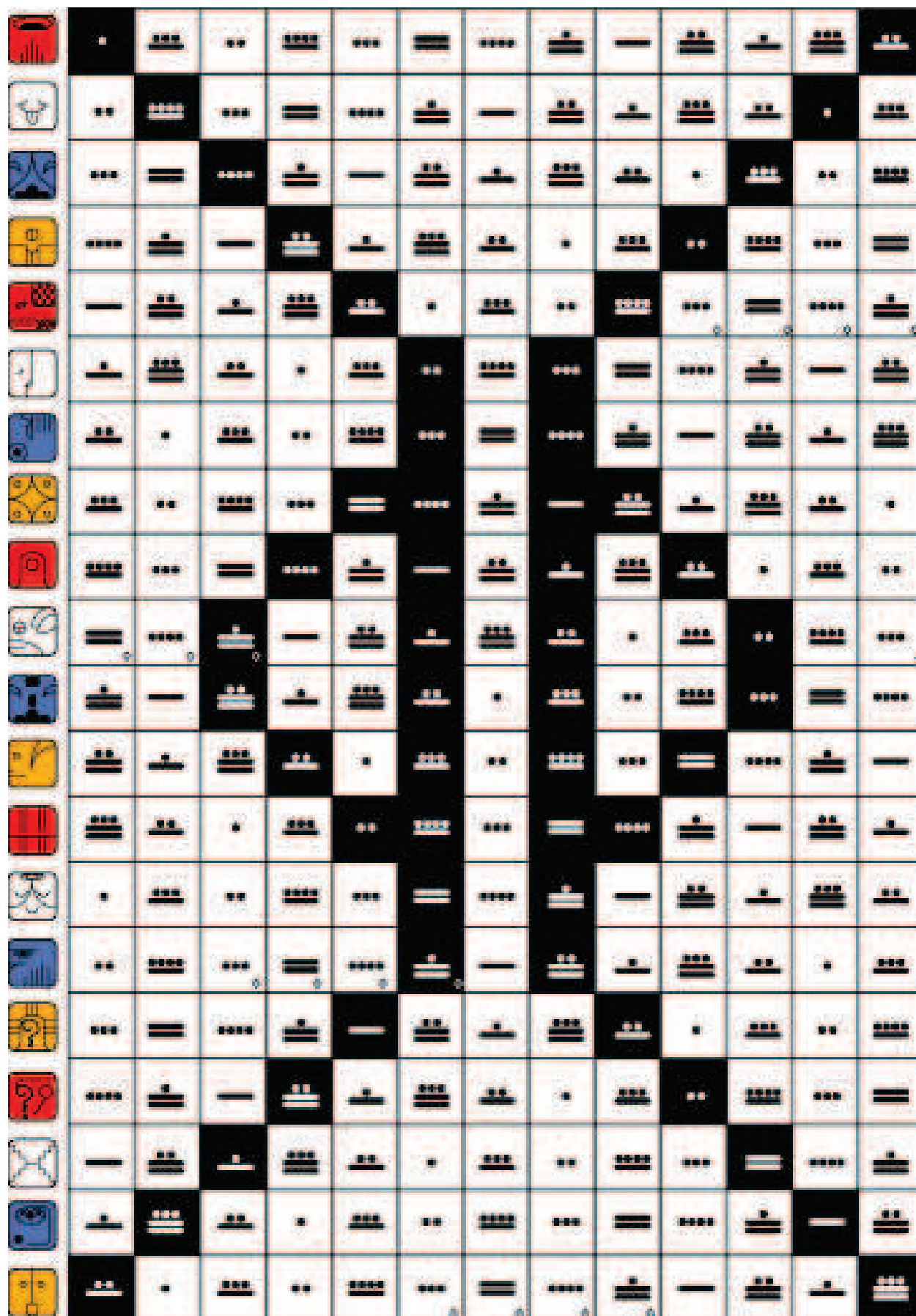
Nazwa	Symbol	Ikona	Nazwa	Symbol	Ikona
<i>Imix</i>	Smok morski Woda Wino		<i>Chuen</i>	Małpa	
<i>Ik</i>	Powietrze Życie		<i>Eb</i>	Miotła	
<i>Akbal</i>	Noc		<i>Ben</i>	Trzcina	
<i>Kan</i>	Kukurydza		<i>Ix</i>	Jaguar	
<i>Chicchan</i>	Wąż		<i>Men</i>	Ptak Orzeł Mędrzec	
<i>Cimi</i>	Śmierć		<i>Cib</i>	Sowa Sęp	
<i>Manik</i>	Jeleń Chwyt		<i>Caban</i>	Siła Ziemia	
<i>Lamat</i>	Królik		<i>Etnab</i>	Krzesiwo Nóż	
<i>Muluc</i>	Deszcz		<i>Cauac</i>	Burza Kadź	
<i>Oc</i>	Pies		<i>Ahau</i>	Pan	

Wynalezienie zera i wykorzystywanie go umożliwiało obliczanie długich odcinków czasu. Niektóre z majańskich inskrypcji odnoszą się do dat sprzed milionów lat. Błędem, byłoby rozumowanie, iż w tak odległych czasach istniała ich cywilizacja. Te daty są jedynie zapisem, z którego wynika, że Majowie wierzyli, iż już wtedy zachodziły zjawiska astronomiczne mające wpływ na ich epokę [7].

Biorąc za wzór cykliczność zjawisk astronomicznych, wysnuli teorię, że również historia powtarza się cyklicznie, a znajomość minionych wydarzeń daje wiedzę o przyszłości.

Dostrzegali korelację pomiędzy zjawiskami zachodzącymi na niebie, a życiem psychicznym człowieka i biegiem jego spraw [7].

W czasach współczesnych kalendarz Tzolkin jest nadal używany przez niektóre plemiona, mające korzenie majańskie. Wykorzystywany jest do celów magicznych.

Rys. 4. Tzolkin [6].

Literatura:

- [1] Ch. Ga Ch. Gallenkamp, *Majowie*, Warszawa 1968, s.13, 195-196.
- [2] T. Łepkowski, *Historia Meksyku*, Wrocław 1986, s. 17, 55-56.
- [3] Z. Zwoźniak, *Kalendarze*, Warszawa 1980, s. 49-52.
- [4] A.G. Gilbert, M.M. Cotterell, *Prorocza wiedza Majów*, Londyn 1997, s 30-32.
- [5] M. L. Portilla, *Dawni Meksykanie*, Kraków 1976, s. 56-58.
- [6] www.maya.net.pl (stan z 3.1.2013r.).
- [7] T. Dickey, V. Muse, H. Wincek, *Boscy królowie Meksyku*, Warszawa 1997, s. 48.
- [8] www.swiatmatematyki.pl/index.php?p=131 (stan z 3.1.2013r.).